

Przekład aktów normatywnych

Legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur.
Prawo powinno być zwięzłe, aby tym łatwiej mogli je spamiętać ludzie
niedoświadczeni.

Stanisław Kalinkowski, *Aurea Dicta – Złote Słowa*,
Wydawnictwo VEDA, Warszawa 1997, L-10, s. 121.

Analiza porównawcza różnych kultur prawnych wskazuje na zasadnicze różnice międzykulturowe między stylami formułowania aktów normatywnych, np. w kulturze prawa cywilnego kontynentalnego i prawa anglosaskiego. W rozdziale 5. przedstawiono – uwzględniając zasady techniki prawodawczej obowiązujące w różnych krajach – wzorcową strukturę wewnętrzną aktów ustawodawczych, systematyzację przepisów oraz typowe środki techniki prawodawczej w ujęciu kontrastowym. Powyższe elementy są szczególnie istotne w tłumaczeniu aktów normatywnych, ponieważ odzwierciedlają logikę rozumowania prawniczego i pozwalają na dokonanie właściwej wykładni aktu.

„Każda dziedzina prawa ma w pewnym stopniu odmienne reguły kodowania norm w postaci przepisów” (Ziemiński 1966: 125). Na przykład przepisy prawa cywilnego materialnego zazwyczaj formułuje się poprzez wskazanie praw strony stosunku zobowiązaniowego (normy sankcjonowane, tj. wskazujące na adresata normy i wzór wymaganego zachowania). Natomiast przepisy szczegółowe prawa karnego materialnego wysławiają głównie normy sankcjonujące, które określają, jakie

działania powinny zostać podjęte przez odpowiednie organy władzy publicznej w celu przywrócenia porządku prawnego naruszonego w wyniku niezrealizowania normy sankcjonowanej przez jej adresata (Lewandowski i in. 2004: 146).

Podobnie każdy gatunek tekstu ma charakterystyczną dla siebie strukturę globalną, środki wyrazu, stosowaną terminologię, zasady interpretacji. Akty normatywne z punktu widzenia ich konstruowania i interpretowania podlegają szczególnym rygorom z uwagi na ich zasadniczą funkcję stanowienia prawa. Ponadto dyskurs zinstytucjonalizowany charakteryzuje się „monokulturą wzorów i oczekiwań tekstowych właściwych dla określonych typów dyskursu” (Duszak 1998: 256). Formy jednolitego działania instytucji podporządkowane są systemom norm, wartości i założeń co do określonych wzorów zachowań uczestników takiego dyskursu (Koskinen 2008: 17). Struktury globalne dyskursu zinstytucjonalizowanego – jakim jest tekst aktu normatywnego – charakteryzują się sformalizowaną hierarchizacją. Podobnie jak standardowe są wyznaczniki delimitacji tekstu prawnego – zwykle tytuł i podpis, tak samo standardowa jest wzorcowa struktura wewnętrzna, o czym będzie mowa poniżej (Zieliński 1999: 51).

Z punktu widzenia globalnej strukturalizacji aktu normatywnego jako tekstu istotną jego cechą jest brak spójności tematycznej pojmowanej jako spójność linearna. Tematy poszczególnych przepisów, podkreśla M. Zieliński (1999: 54), nawiązują do tytułu aktu prawnego oraz przepisów ogólnych znajdujących się w części początkowej aktu prawnego. Podobna więc tematyczna występuje w obrębie poszczególnych mniejszych fragmentów tekstu. Najbardziej spójne są wypowiedzi zawarte w poszczególnych przepisach. Spójność tekstu prawnego jest także rozpatrywana w kategoriach koherencji kognitywnej, a więc poprzez odniesienie do ogólnego systemu wiedzy użytkowników danego języka, do rzeczywistości pozajęzykowej (por. szerzej Duszak 1998: 98 i nast., 126).

Należy zwrócić uwagę na kolejny aspekt koherencji kognitywnej tekstu prawnego, wyróżniający ten gatunek tekstu spośród innych, a mianowicie fakt, że spójność wewnątrz danego przepisu, np. między ustępami artykułu, często jest podporządkowana powiązaniom treściowym, jakie zachodzą między niekiedy bardzo odległymi przepisami innego aktu normatywnego (Jopek-Bosiacka 2002: 165). Tak więc, pomimo istnienia wyraźnie określonych wskaźników delimitacji aktu

normatywnego, teksty te są w istocie tekstami z założenia otwartymi (Zieliński 1999: 55), ponieważ treść danego tekstu jest modyfikowana przez treść innych tekstów.

Akt normatywny – niezależnie od tego, pod rządami jakiego systemu prawnego powstał – charakteryzuje się pewnymi wzorcowymi strukturami globalnymi. Praktycznie każdy akt prawny zawiera takie same elementy makrostrukturalne, tj. reprezentujące tekstowe znaczenia globalne (Dijk 1980), jak np. przepisy ogólne, przepisy szczegółowe i przepisy końcowe (Šarčević 1997: 127), przy czym kolejność ta nie jest przypadkowa.

Tezę tę można zilustrować, porównując strukturę różnych aktów normatywnych w różnych jurysdykcjach: w systemie *common law* – na przykładzie ustawodawstwa brytyjskiego, w systemie skodyfikowanego prawa cywilnego – na przykładzie federalnego ustawodawstwa szwajcarskiego, prawa wspólnotowego (*acquis communautaire*) oraz prawa polskiego (por. analiza u Jopek-Bosiackiej 2002: 165–170). Strukturę globalną najłatwiej zrekonstruować na podstawie zasad techniki prawodawczej, funkcjonujących w większości krajów i narzuconych instytucjonalnie lub prawnie w celu ujednoczenia danego typu tekstu.

Poniższe wzorcowe struktury aktów normatywnych funkcjonujących w Wielkiej Brytanii (Anglia i Walia) i Szwajcarii zostały zaczerpnięte odpowiednio od Helen Xanthaki (2016: 28, 15) oraz Rogera Rose’a (2017: 45) i Susan Šarčević (1997: 127–131). Natomiast makrostruktura polskiej ustawy została opracowana na podstawie Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 roku w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 7 marca 2016 r. poz. 283, zał.). Dodatkowo strukturę globalną ustawodawstwa wtórnego Unii Europejskiej przedstawiono na podstawie uchwały Parlamentu Europejskiego z 1998 roku *The Interinstitutional Agreement of 1998 on common guidelines for the quality of drafting of Community legislation* (Dz.U. WE nr C 098, z 9.04.1999, s. 496), *Wspólnego przewodnika praktycznego Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji przeznaczonego dla osób redagujących akty prawne Unii Europejskiej* (2015) oraz gotowych dokumentów unijnych.

Porównanie makrostrukturalizacji aktów normatywnych wypadaloby zacząć od aktów brytyjskiego i szwajcarskiego jako przykładów dwóch podstawowych systemów prawnych na świecie: systemu *common law* i systemu skodyfikowanego prawa cywilnego (zob. tablica 5.1. na s. 164–165).

Na przykładzie tablicy 5.1. widać szczególnie wyraźnie, że w przeciwieństwie do ustawodawstwa brytyjskiego w szwajcarskim akcie prawnym tytuły oraz klauzula o nadaniu mocy prawnej nie należą do przepisów ogólnych. Nasuwa się pytanie, jaki jest powód tej różnicy. Otóż w ustawodawstwie anglosaskim długi tytuł wskazuje ogólny cel danego aktu. Długi tytuł należący do przepisów ogólnych po uchwaleniu może podlegać takim samym zmianom jak inne przepisy. Co więcej, długi tytuł może stanowić podstawę wykładni danego aktu oraz określać zakres przedmiotowy i podmiotowy (Šarčević 1997: 128).

Tablica 5.1. Makrostruktura brytyjskich i szwajcarskich aktów normatywnych

<i>System common law</i> (Wlk. Brytania)	System skodyfikowanego prawa cywilnego (Szwajcaria)
• Title	• Title / tytuł
	• Short title / krótki tytuł
(Preamble)	
Commencement date (wejście w życie)	
• Enacting formula / klauzula o nadaniu mocy prawnej	• Enacting clause / klauzula o nadaniu mocy prawnej
<i>Preliminary provisions / przepisy ogólne</i>	<i>Preliminary provisions / przepisy ogólne</i>
• Short title / krótki tytuł	
• Commencement	
• Interpretation provisions / przepisy dot. interpretacji	• Interpretation provisions / przepisy dot. interpretacji
• Objects or purposes	• Purpose clause / klauzula celowościowa
• Application provisions / przepisy dot. stosowania	• Application provisions / przepisy dot. stosowania
• Duration/expiry // obowiązywanie aktu / wygaśnięcie	
Definitions / objaśnienia określeń usta- wowych (definicje)	
<i>Principal provisions / przepisy szczegółowe</i>	<i>Principal provisions / przepisy szczegółowe</i>
• Substantive provisions / przepisy prawa materialnego	• Substantive provisions / przepisy prawa materialnego

• Administrative provisions / przepisy o organach i trybie postępowania	• Administrative provisions / przepisy o organach i trybie postępowania
<i>Miscellaneous</i>	
• Offences and provisions ancillary to offences / przestępstwa i kary	• Offences, penalties, remedies / przepisy karne (i kary pieniężne) (odpowiedzialność karna)
• Miscellaneous	
• Supplementary provisions / przepisy uzupełniające	
.	• Special measures / środki nadzwyczajne
	• Measures in criminal proceedings / środki w postępowaniu karnym
	• Costs and fees / opłaty i koszty
<i>Final provisions / przepisy końcowe</i>	<i>Final provisions / przepisy końcowe</i>
• Savings and transitional provisions / zastrzeżenia i przepisy przejściowe	• Execution provisions / przepisy wykonawcze
• Repeals / przepisy uchylające	• Repeals, consequential provisions / przepisy uchylające, przepisy dostosowujące
• Consequential amendments / przepisy dostosowujące	• Transitional provisions / przepisy przejściowe
	• Referendum provisions / przepisy dot. referendum
	• Commencement provisions / przepisy o wejściu w życie aktu
• Schedules / załączniki	• Schedules (Annexes) / załączniki

Istotnym elementem aktu normatywnego o strategicznej funkcji kontekstualizacyjnej i interpretacyjnej jest preambuła. Wcześniej twórcy prawa chętnie po nią sięgali, aby wskazać cel danego aktu prawnego. Obecnie preambuła została praktycznie pozbawiona swojej poprzedniej funkcji. Na przykład w ustawodawstwie brytyjskim i kanadyjskim jej użycie jest fakultatywne, zwykle tylko w aktach rangi konstytucyjnej lub międzynarodowej (Šarčević 1997: 89, przyp. 1). W polskim ustawodawstwie preambuła występuje przede wszystkim w konstytucji, w innych aktach prawnych jest niechętnie widziana jako swoisty metatekst prawny (Zieliński 1999: 55; por. też Lewandowski 1998).